

EMANCIPATIEBELEID ANNO 2006

COMMENTAREN OP HET MEERJARENBELEIDSPLAN EMANCIPATIE 2006-2010

Carien Evenhuis (red.)

Erna Hooghiemstra

Jantine Oldersma

Trees Pels

Joke Swiebel

Evelien Tonkens

Annelou Ypeij

emancipatie.nl

Den Haag, stichting emancipatie online, maart 2006

INHOUDSOPGAVE	1
<i>Carien Evenhuis</i> Voorwoord	3
<i>Erna Hooghiemstra</i> Doelstelling van economische zelfstandigheid is aan verbreding toe !	5
<i>Evelien Tonkens</i> Marie werd wijzer. Aart-Jan ook ?	7
<i>Trees Pels</i> Emancipatie is niet vanzelfsprekend !	11
<i>Annelou Ypeij</i> Het is tijd voor genderbeleid !	15
<i>Jantine Oldersma</i> Lekker concreet. En nu de doelstellingen gaan halen !	19
<i>Joke Swiebel</i> Emancipatie Internationaal: de doelstellingen zijn goed, maar waar blijven de instrumenten ? en o, wat een fouten en omissies !	23
Colofon	27

Voorwoord

Met de uitnodiging aan een zestal deskundigen om te reflecteren op het nieuwe Meerjarenbeleidsplan Emancipatie 2006-2010 (18 december 2005) zet de redactie van emancipatie.nl een traditie voort. Want ook in 2000, bij de verschijning van de nota "Van vrouwenstrijd naar vanzelfsprekendheid" – de voorbereiding van het Meerjarenbeleidsplan Emancipatie 2000-2010 – vroegen wij externe deskundigen om commentaar. En najaar 2002, direct na het aantreden van het nieuwe kabinet-Balkenende-I, organiseerden wij een discussie over een nieuwe Emancipatie-Agenda.

Inhoud en toon van de commentaren op het Meerjarenbeleidsplan 2006-2010 zijn, net als bij de vorige gelegenheden, overwegend kritisch. Waardering is er voor de zakelijke beknoptheid van de nota, en voor de concrete doelstellingen. De kritiek richt zich vooral op de 'verhollandsing' van het beleid, de lichte beleidsinstrumenten, en het wegzakken van focus op de vele kwesties rond de combinatie van arbeid en zorg. Het is tijd voor een soepeler omgang met (werkende) moeders, voor een sterkere druk op het zorgen door vaders. En het is vooral tijd voor een emancipatiebeleid dat zich breder oriënteert dan vanuit vooral economische motieven en juist krachtig inzet op het doorbreken van de ongelijke machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen.

Dat laatste verwijst ook naar de nog in het verschiet liggende discussie over gendermainstreaming. Onlangs heeft de Visitatiecommissie Emancipatie haar tussenrapportages uitgebracht, waar het kabinet en de afzonderlijke vakministers weer op hebben gereageerd. Medio maart 2006 publiceert emancipatie.nl nog een drietal reflecties hierop van (andere) externe deskundigen.

Opvallend is, zo constateert de redactie van emancipatie.nl, dat over dit geactualiseerde Meerjarenbeleidsplan, nauwelijks publieke discussie plaatsvindt. In de aanloop naar het (eerste) Meerjarenbeleidsplan, in 2000, gaven immers niet alleen een aantal adviesorganen commentaar, maar reageerden ook vele maatschappelijke, vrouwen- en emancipatie-organisaties met kritiek én concrete suggesties.

Dit keer zijn voorafgaand aan de actualisering van het Meerjarenbeleidsplan weliswaar enkele bijeenkomsten met het veld georganiseerd, maar dat bleef buiten de openbaarheid. Nu alleen de Nederlandse Vrouwenraad (NVR) en de FNV openlijk hebben gereageerd, rijst de vraag of en in hoeverre dit nieuwe Meerjarenbeleidsplan op maatschappelijk draagvlak kan rekenen. De nu voorliggende commentaren van de externe deskundigen wijzen er in ieder geval op, dat de gekozen prioriteiten en voorgestelde uitwerkingen zeker niet voor iedereen vanzelfsprekend zijn. Alleen al daarom verdient het plan het om meer in de publieke discussie te komen!

Als vrijwilligersorganisatie kan emancipatie.nl slechts een beperkte rol spelen: actuele cijfers, ontwikkelingen en standpunten signaleren, en zo nu en dan commentaren vragen op belangrijke ontwikkelingen. Hopelijk geeft dat intussen toch enige inspiratie om de discussie over inhoud en richting van het emancipatiebeleid te blijven aangaan!

Carien Evenhuis
redactie emancipatie.nl

Doelstelling van economische zelfstandigheid is aan verbreding toe !

Erna Hooghiemstra,
directeur Nederlandse Gezinsraad

Vanzelfsprekend, maar het gaat niet vanzelf.

De titel is goed gekozen. Enerzijds worden gelijkwaardige posities van vrouwen en mannen vanzelfsprekend gevonden. Anderzijds zijn er toch nog steeds grote verschillen: verschillen tussen vrouwen en mannen, maar ook tussen vrouwen onderling.

Het is geen geringe opgave om onder deze condities het emancipatieproces voort te zetten. Hoe vaak horen we tegenwoordig niet dat diegenen die willen emanciperen, alle kansen worden geboden? Grijpen ze die kansen niet, dan willen ze het toch kennelijk niet?!

Het is gemakkelijker om het emancipatieproces vooruit te brengen als genoeg mensen ervan overtuigd zijn dat het aan de gevestigde structuren of cultuur ligt, dan in een context waarin het idee post gaat vatten dat het aan de 'achterlopers' zelf ligt.

De constatering dat het niet vanzelf gaat met de voortgang van het emancipatieproces vraagt om een kritische reflectie op het bestaande beleid. De vraag rijst: *passen de beleidslijnen die tot nu toe gevolgd zijn nog wel bij deze tijd?*

Teleurstellend: keuze voor handhaving van de bestaande doelstellingen

In dit opzicht stellen de toekomstplannen van het Beleidsplan teleur. Er spreekt geen kritische blik uit. Integendeel.

Het Beleidsplan kiest voor handhaving van de bestaande hoofddoelstellingen. Met één uitzondering: een zesde doelstelling wordt toegevoegd, nl. het bevorderen van maatschappelijke participatie van vrouwen in een kwetsbare positie.

Waarom denken de opstellers van deze nota dat (vrijwel) ongewijzigd beleid onder gewijzigde omstandigheden tóch tot het gewenste resultaat leidt??

Gezinsfase: méér dan alleen een kwestie vruchtbaarheid

Het Beleidsplan besteedt terecht aandacht aan de invloed van beleid op de vruchtbaarheid. Dat is een uiterst belangrijk onderwerp. Maar aandacht voor vruchtbaarheid is niet voldoende: het emancipatieproces stopt immers juist op het moment dat er daadwerkelijk kinderen worden geboren. Dát is het moment waarop mensen hun keuzes op de arbeidsmarkt herzien. Want dan komt er voor hen een belangrijke levensvervulling bij: zorgen dat de kinderen op een verantwoorde wijze opgroeien.

Pas ná de geboorte van een kind daalt het aantal vrouwen dat economisch zelfstandig is. Pas dán ontstaan de grote verschillen in arbeidsuren tussen vrouwen en mannen. Pas dán doen vrouwen een stap terug in hun loopbaan. Pas dán neemt het aandeel dat mannen bijdragen aan zorgtaken af.

Aanpassing van beleidsdoelstelling Economische Zelfstandigheid nodig

Er is dus volop reden om het proces van besluitvorming rondom die gezinsfase onder de loep te nemen, en na te gaan of dat zou moeten leiden tot aanpassing van de beleidsdoelstellingen. Hieronder doe ik een aantal suggesties, vooral met betrekking tot hoofddoelstelling 3: economische zelfstandigheid.

1. Vergroten van de economische veiligheid gezinnen en van de potentiële economische zelfstandigheid van individuen

Het zijn hoofdzakelijk vrouwen met kinderen, die niet aan het beleidsideaal van economische zelfstandigheid voldoen.

Waarom niet ? Omdat veel ouders het niet verantwoord vinden om allebei voltijd of veel uren te blijven werken. Wetenschappelijk onderzoek ondersteunt hen daar ook grotendeels in.

Als beiden voltijds blijven werken moeten de kinderopvang wel van héél goede kwaliteit zijn - beter dan het gemiddelde in Nederland - om er op te kunnen vertrouwen dat het niet slecht is voor de ontwikkeling van kinderen. Bovendien, kinderen jonger dan 1 jaar zijn – blijkens de literatuur - het beste af bij één van de ouders.

Het Beleidsplan stelt voor om voor deze periode een structurele oplossing te zoeken, en dat is te waarderen. Waarom zouden ouders kiezen voor economische zelfstandigheid van hen allebei, als hun gezamenlijk inkomen hoger is dan zij feitelijk voor hun gezin nodig hebben en als zij weten dat dat niet goed is voor hun kinderen?

Wel is het belangrijk te voorkomen dat een gezin in economische problemen komt als het hoofdkomen wegvalt, of als het gezin uiteenvalt.

Waarom wordt individuele economische zelfstandigheid nog steeds als beleidsdoel gehanteerd? Gaat het er niet veel méér om, te streven naar 'economische veiligheid van het gezin' en 'individuele potentiële economische zelfstandigheid'?

Uiteraard moet binnen dat concept alle aandacht worden gegeven aan gelijke uitgangspunten en gelijke kansen voor vrouwen en mannen.

Anders gezegd: *zouden we niet moeten streven naar een aanpassing van het beleidsdoel van individuele economische zelfstandigheid aan de dagelijkse realiteit?*

2. Ieder gezin moet in staat zijn om economische zekerheid én voldoende kwaliteit aan zorg te bieden.

Een ander nadelig gevolg van blijven streven naar economische zelfstandigheid is dat dit veel méér druk legt op vrouwen met lage inkomens', dan op vrouwen met hogere inkomens (en hun gezinnen).

Met een hoog inkomen kun je wél met een parttime baan economische zelfstandigheid verwerven. Maar met een laag inkomen nauwelijks. Dit betekent in feite dat kinderen van ouders met lage inkomens veel minder tijd van hun eigen ouders wordt gegund dan kinderen van ouders met hoge inkomens.

Over de omvang en aard van zorgtaken wordt in het Beleidsplan weinig tot niets gezegd. Terwijl juist dit punt voor mensen in de gezinsfase een punt van grondige overweging is. Ik pleit er dan ook voor, om niet alleen te streven naar *economische doelen* binnen het arbeid en zorgbeleid, maar ook naar '*zorgdoelen*'. We moeten een situatie creëren, die zowel voldoet aan minimum-eisen in economische zekerheid, als aan minimum-eisen in de kwaliteit van de zorg!

3. Vergroten van arbeidsparticipatie van vrouwen uit etnische minderheden/ stimuleren van maatschappelijke participatie combineren met ondersteuning ouders bij de zorg en opvoeding van hun kinderen

Het emancipatiebeleid heeft zich de laatste jaren in het bijzonder ingezet om de positie van allochtone vrouwen te verbeteren.

Die ontwikkelingen gaan echter langzaam. Veel allochtone vrouwen krijgen op relatief jonge leeftijd kinderen. Anders dan de meeste autochtone vrouwen doen zij daarvoor weinig arbeidservaring op. Bovendien verkeren de kinderen van allochtone vrouwen in een relatief kwetsbare positie.

Om al die redenen moet het beleid gericht op een hogere arbeidsdeelname van allochtone vrouwen rekening houden met de gevolgen daarvan voor de kinderen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door de kinderen van participerende allochtone vrouwen gratis toegang te verschaffen tot educatieve kinderopvangfaciliteiten.

Marie werd wijzer. Aart-Jan ook?

Evelien Tonkens, hoogleraar Actief Burgerschap (UvA), lid Tweede Kamer (GroenLinks) 2002-2005

'Vrouwen moeten zich niet langer laten opsluiten in vrijwilligerswerk!', was een van de slogans van de Vrouwenstaking in 1981. De Vrouwenstaking van de 30e maart 1981 - niet alleen gericht op een goede abortuswet - streed ook tégen vrijwilligerswerk, en vóór betaald werk!

Anno 2006 wordt die eis van toen tégen opsluiting in vrijwilligerswerk weer actueel. Want 'maatschappelijke participatie' is namelijk het nieuwe speerpunt in het emancipatiebeleid 2006-2010. Doel: méér vrouwen in het vrijwilligerswerk, de mantelzorg en andere onbetaalde arbeid. Zeker, het kabinet houdt uitdrukkelijk vast aan de doelstelling van economische zelfstandigheid van vrouwen. Maar impliciet geldt die doelstelling niet langer voor laag-opgeleide vrouwen. Want 'Maatschappelijke participatie als nieuwe doelstelling is nodig', stelt minister De Geus, 'omdat (nog) niet iedereen in staat is een zelfstandig bestaan op te bouwen en economische zelfstandigheid te bereiken. Dit heeft meestal te maken met een laag opleidingsniveau.'

En laag-opgeleide mannen dan?!

Heeft de minister het wellicht over mannen? Want als er één groep is voor wie je economische zelfstandigheid in de toekomst moeilijk haalbaar zou achten, zijn dat toch zeker mannen. Hun prestaties in het onderwijs baren immers steeds meer zorgen. Meisjes en jonge vrouwen daarentegen doen het heel goed. Ze zijn gemiddeld zelfs hoger opgeleid dan jongens en mannen!

Voor laag-opgeleide vrouwen ligt bovendien in de toekomst een arbeidsmarkt in de zorg en dienstverlening: typische vrouwensectoren waar laag-opgeleide vrouwen goed terecht kunnen, makkelijker dan nóg lager-opgeleide mannen.

Maar nee, het kabinet richt zich in deze nieuwe doelstelling alléén op vrouwen. Het ziet maatschappelijke participatie alléén voor vrouwen als alternatief voor betaald werk. Daarmee wil het kabinet voorkomen, zegt het, dat vrouwen die niet economisch zelfstandig kunnen worden, 'langs de kant komen te staan en in een sociaal isolement raken'.

Maar wat wil het kabinet dan met laag-opgeleide mannen die óók heel moeilijk een baan kunnen vinden en dus ook dreigen economische afhankelijk te worden?

Terug naar het kostwinnersstelsel?

Deze manoeuvre van de regering is alleen te verklaren als een stap in de richting van herstel van het primaat van het kostwinnerschap. Het besluit om alléén voor laag-opgeleide vrouwen - en niet voor laag-opgeleide of zelfs nóg lager-opgeleide mannen - het doel van economische zelfstandigheid los te laten, is immers alleen logisch als je eigenlijk vindt dat betaald werk de 'mannenafdeling' is, en dat voor vrouwen heel ándere activiteiten net zo goed levensvervullend zijn. Mannen hebben in die visie, ook als ze laag-opgeleid zijn en weinig perspectief op betaald werk hebben, immers toch wel recht

op (eigen) uitkering en behouden/verwerven aldus hun economische zelfstandigheid. Een duidelijker ánti-emancipatiebeleid is bijna niet denkbaar. Dat de regering steeds minder aan emancipatiebeleid doet, was al jaren duidelijk. Dat men het emancipatiebeleid wil afschaffen ook. Dit ánti-emancipatiebeleid is wel een erg slinkse manier om dat te doen!

Er is niks mis met vrijwilligerswerk. Maar 't mag geen vervanging zijn voor betaald werk!

Is er dan zoveel fout met vrijwilligerswerk? Nee natuurlijk niet. Het is een bijzonder nuttige, en voor veel mensen ook ontplooiende en verrijkende activiteit.

Maar de Vrouwenstaking protesteerde er destijds – terecht! - tegen, dat vrouwen in het vrijwilligerswerk werden opgesloten: vrijwilligerswerk als voldoende weekactiviteit voor vrouwen, naast natuurlijk hun zorgtaken thuis. En daarmee onthield men die vrouwen hun recht op betaald werk en op economische zelfstandigheid.

Die kritiek wordt helaas weer actueel.

Helder: vrijwilligerswerk is een prima aanvulling op een betaalde baan, en kan ook nuttig zijn als voorbereiding op een betaalde baan. Maar het mag geen vervanging zijn!

Vervanging is alleen aan de orde bij mensen die echt té ongezond zijn of té zeer gehandicapt om te werken.

Mijn kritiek op het hoofdstuk over de nieuwe doelstelling van maatschappelijke participatie is dus drieërlei:

- Er wordt in véél te algemene termen gesteld dat economische zelfstandigheid voor veel laagopgeleide vrouwen te hoog gegrepen is. Daarmee wordt de gehele groep gestigmatiseerd. Terwijl verreweg de meeste laag-opgeleide vrouwen nu en in de toekomst met wat hulp en steun een prima plek op de arbeidsmarkt kunnen vinden en economische zelfstandigheid kunnen bereiken.
- De doelstelling richt zich alleen op laag-opgeleide vrouwen, en niet op mannen met dezelfde kenmerken. Voor laag-opgeleide mannen wordt economische zelfstandigheid kennelijk vanzelfsprekend geacht. Maar voor laag-opgeleide vrouwen is het iets wat te hoog gegrepen kan zijn.
- Het Beleidsplan geeft op geen enkele manier concreet aan, hóe de vrouwen die gaan meedoen aan vrijwilligerswerk zich zullen gaan kwalificeren voor de arbeidsmarkt. Hóe het kabinet hen daarbij helpt, en hoeveel extra budget het daarvoor uittrekt. En: hóe de vrouwen dan daadwerkelijk een baan vinden én behouden. Ofwel: De brug tussen vrijwilligerswerk en betaald werk, de brug die in ieder geval het perspectief op economische zelfstandigheid zichtbaar maakt, ontbreekt.

Misschien komt deze draai ook wel heel erg goed uit

Het welslagen van de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) hangt immers helemaal af van een toename van vrijwilligerswerk en mantelzorgers. De komende jaren zal er een enorme vraag ontstaan naar gratis arbeidskrachten zonder baan, zonder lastige eisen van economische zelfstandigheid. Gratis arbeidskrachten, die tevreden zijn met onbetaalde activiteiten in de marge.

Een brug tussen vrijwilligerswerk en betaald werk: leren van het herintredersbeleid

De vraag hoe je vrouwen voor wie betaald werk niet direct onder handbereik ligt toeleidt naar betaald werk is bepaald geen nieuw probleem. In de jaren tachtig en begin jaren negentig bestond daartoe het 'herintredersbeleid'. Gerichte (vrouwenvak)opleidingen en het opdoen van (vaak onbetaalde) werkervaring waren daarin kernwoorden. Dit beleid sloeg toen met groot succes een brug tussen onbetaald naar betaald werk.

Maar helaas, het herintredersbeleid is niet meer. Staatssecretaris Van Hoof (SZW) heeft het in november 2004 stilletjes afgeschaft. Zijn motief: dit beleid hoort thuis bij de gemeenten, als onderdeel van het reïntegratiebeleid.

Een aantal (deel)gemeenten heeft inderdaad enkele projecten gestart om laag-opgeleide allochtone vrouwen naar de arbeidsmarkt toe te leiden. In die projecten is veel kennis en

ervaring opgedaan. Maar het waren vrijwel allemaal kleinschalige experimenten. Betaald met geld uit Brussel, de regering had er zelf vrijwel geen cent voor over. De kans is klein dat die ervaringen in de mainstream van gemeentelijk beleid terecht komen, en breed worden toegepast. Daarvoor is veel meer, en vooral ook financiële steun van de rijksoverheid nodig, die bovendien landelijke kwantitatieve targets vaststelt. Een regiegroep [1] zonder budget die 3 keer per jaar bij elkaar komt is tegen die achtergrond alleen een doekje voor het bloeden.

Tot slot:

De kern van emancipatie is dat er een einde komt aan vrouwen als afhankelijke wezen, als vulling en reservepost. Dat vrouwen eindelijk écht gelijk gaan delen in macht, status en inkomen, en niet meer als vanzelfsprekend naar die hoek van de samenleving worden gemanoeuvreerd waar gratis hard werken en niet zeuren verlangd wordt.

Zo bezien is dit de meest anti-emancipatoire nota die in jaren geschreven is. Marie werd wijzer, maar dat geldt helaas niet voor Aart-Jan de Geus.

¹ *Werkplan Regiegroep "Allochtone vrouwen en arbeid", te vinden op http://docs.szw.nl/pdf/35/2006/35_2006_3_8613.pdf*

Emancipatie is niet vanzelfsprekend !

*Trees Pels, thema-coördinator
multiculturele vraagstukken bij het Verwey-Jonker Instituut*

“Al gaat het niet vanzelf en is het nog niet af, emancipatie is in Nederland inmiddels vanzelfsprekend”,

aldus het nieuwe Meerjarenbeleidsplan Emancipatie 2006 – 2010. Als een mantra wordt de vanzelfsprekendheid van emancipatie in de tekst herhaald, alsof de lezer van de waarheid ervan moet worden overtuigd. Maar dat verraadt dat emancipatie in de praktijk helemaal niet zo vanzelfsprekend is. Anders gezegd: het Beleidsplan haalt wenselijkheid en werkelijkheid door elkaar.

Economische onafhankelijkheid staat haaks op rol van ‘direk’

Het emancipatiebeleid is sterk gericht op stimulering van de arbeidsparticipatie van vrouwen en hun economische onafhankelijkheid. Het thema ‘zorg’, en de verdeling van zorg in het gezin krijgt voornamelijk aandacht als middel om vrouwenemancipatie te bevorderen.

Maar hoe reëel is dit beleid vanuit de optiek van de betrokkenen?

En: hoe effectief kan zo’n beleid zijn voor het halen van de wel zeer ambitieuze streefcijfers die het kabinet heeft geformuleerd?

‘Een vrouw is niet alleen! Als háár wereld niet meedraait heb je niets aan je emancipatiebeleid’, zei een Turkse moeder tegen een collega van mij. In het Turks wordt de vrouw de *direk* (steunpilaar) van het gezin genoemd. De functie van moeder en *direk* blijft zowel voor oudere als voor jongere nieuwe Nederlanders dé bouwsteen van de identiteit. Ook de opvatting dat moeders beter zijn in zorg en opvoeding dan vaders speelt mee. Het werk in het gezin vormt van oudsher de basis van hun macht. Zij geven de regie hierover niet graag uit handen.

Vergis je niet: de dominantie van het ‘anderhalfverdienersmodel’ laat zien dat ook de doorsnee Nederlander niet wil dat het gezin de dupe wordt van buitenshuis werken door vrouwen. Persoonlijke zorg voor de kinderen geldt als een hoog goed. Ook Nederlandse moeders hechten aan hun regierol. Nederland was altijd al een ‘moederland’, en wordt door vrouwen die van elders kwamen sterk in die identiteit bevestigd.

De eis van economische zelfstandigheid staat hier haaks op: vrouwen moeten dan zoveel betaalde uren maken dat zorg thuis in het gedrang komt. Er zijn gelukkigen die zelf hun werktijd kunnen indelen, en daardoor de zorg gemakkelijker met arbeid kunnen combineren. Het is dan ook goed dat de overheid, blijkens de nota, vrouwelijk ondernemerschap óók onder nieuwe Nederlanders wil stimuleren. Het eigen baas zijn wint onder allochtone vrouwen niet voor niets aan populariteit.

Ook een grotere bijdrage van *mannen aan de zorg* zou uiteraard een belangrijke steun in de rug zijn voor werkende moeders. Het is daarom verbazend dat de nota maar zo mondjesmaat aandacht besteedt aan de stagnatie in de emancipatie van de man, in diens aandeel in de zorgverantwoordelijkheid.

Een vrouw is (on)vrijer dan een man

Emancipatie veronderstelt keuzevrijheid: vrijheid om het eigen levensplan te bepalen. In het publieke en politieke debat over allochtone vrouwen wordt keer op keer op het ontbreken van deze vrijheid, met name bij moslimvrouwen, getamboereerd. Hun isolement, hun ondergeschiktheid aan de man zijn een bron van zorg.

Ook het Beleidsplan schetst niet-werkende, niet-uitkeringsgerechtigde vrouwen - de fulltime huisvrouwen dus - uitsluitend in negatieve termen, namelijk in hun afhankelijkheid van een kostwinner. Het legt uitdrukkelijk een verband tussen (maatschappelijke) participatie enerzijds en opheffing van deze misstanden anderzijds: 'meedoen' en een 'eigen inkomen' moeten het zelfvertrouwen en de onderhandelingspositie van vrouwen verstevigen.

Deze associatie is op zijn minst eenzijdig, zo niet misleidend. Want het niet of slechts in een klein baantje werken kan ook positief worden opgevat: als een voordeel van die vrouw op de man, die immers de zware verantwoordelijkheid van het kostwinnerschap op zijn schouders draagt. Ik zou de autochtone Nederlanders niet de kost willen geven die er zo over denken. En onder allochtone vrouwen is zo'n visie zeker niet minder ongewoon.

Overheid stelt collectief boven individueel belang

Het emancipatiebeleid kan een belangrijke rol spelen in het steunen van vrouwen in het verkrijgen van meer keuzevrijheid en ontplooiingsmogelijkheden buitenshuis. Maar een beleid gericht op economische zelfstandigheid van vrouwen moet niet pretenderen dat het *alle* behoeften van *alle* vrouwen dient.

De eis van economische zelfstandigheid dient trouwens bepaald niet alleen de individuele belangen. Juist het maatschappelijk belang – vrouwen zijn nodig als arbeidskrachten om de gevolgen van de vergrijzing op te vangen – staat voorop.

Het zou goed zijn als de overheid dit volmondig erkent, en niet verhult dat het collectieve belang meebrengt dat vrouwen de last van het kostwinnerschap mee zullen moeten dragen, of ze willen of niet. In een tijdperk waarin 'zeggen waar het op staat' de omgangscultuur domineert zou het de overheid niet misstaan om zelf helder te zijn in haar (communicatie van het) beleid.

Emancipatiebeleid versus integratiebeleid?

Centrale doelstelling in het Beleidsplan is de bevordering van *maatschappelijke participatie van vrouwen*, in de eerste plaats door middel van een betaalde baan, of anders - als dit (nog) niet haalbaar is - op andere activiteiten buitenshuis, zoals vrijwilligerswerk.

De parallel met het integratiebeleid is opmerkelijk. Ook daar ligt het hoofdaccent op deelname aan onderwijs en arbeidsmarkt. Maar in het integratiebeleid staan *zorg en opvoeding in het gezin óók in de schijnwerpers*. Niet om emancipatiedoelen te dienen, maar om maatschappelijke problemen te voorkomen.

Terwijl in het emancipatiebeleid de zorg voor kinderen is ondergesneeuwd, zijn ouders – in de praktijk moeders - in het integratiebeleid juist weer helemaal in. Veler ogen zijn daarbij gericht op allochtone vrouwen, niet vanwege hun mankerende emancipatie, maar omdat de opvoeding als risicofactor geldt.

Kortom, het emancipatiebeleid en het integratiebeleid zijn niet eenduidig. Ze nemen, ieder vanuit de eigen optiek en doelstellingen, eerder maatschappelijke belangen als uitgangspunt, dan het levensplan van vrouwen zelf.

Emancipatie en verhollandsing

Het risico is niet denkbeeldig, dat onder allochtonen de mening postvat dat het beleid op verhollandsing uit is. Dat is niet bevorderlijk voor de acceptatie ervan. Sterker nog, ervaren dwang tot assimilatie kan, nét als stigmatisering en islamofobie, de neiging oproepen eigen idealen en opvattingen te consolideren.

Uit onderzoek weten we bijvoorbeeld dat Marokkaanse en Turkse jongeren onder de genoemde omstandigheden sterker gaan hechten aan hun religieuze identiteit. Het geloof kan dan hun verdediging van de centrale positie van de vrouw in het gezin versterken. Zo bezien zou het beleid zelfs een averechts effect kunnen hebben!

Emancipatie afdwingen: het kan contraproductief werken. Daarom is het belangrijk minder met het vingertje te wijzen. Maar juist zoveel mogelijk aan te sluiten bij de behoeften die vrouwen zelf hebben, bij hun eigen mogelijkheden en bij de beweging die al gaande is. Respect voor de grote waarde die wordt gehecht aan moederschap en persoonlijke zorg is daarbij een voorwaarde.

In die zin is de nieuwe doelstelling in het Beleidsplan gericht op *maatschappelijke participatie* een goede zaak. Vrijwillige arbeid van vrouwen is in sommige kringen acceptabeler dan betaalde, en kan de opstap betekenen op weg naar meer zelfstandigheid.

Vertrouwde kinderopvang en mannenemancipatie

Het moederschapsideaal is springlevend, evenals de sterke voorkeur voor persoonlijk zorg in het gezin. Vrouwen die maatschappelijk actief willen zijn kunnen in een spagaat raken door contradicties in rollen en verwachtingen. De relatief hoge WAO-instroom onder Marokkaanse en Turkse vrouwen bijvoorbeeld vindt mede zijn oorzaak in de conflicten die ontstaan met hun partner als zij na het krijgen van kinderen (willen) blijven werken. De dubbele belasting van vrouwen vanwege de combinatie van werk met zorg vormt uiteraard eveneens een factor van belang.

Mannenemancipatie en een betere verdeling van de zorg over vrouwen en mannen vormen hier de hoofdoplossingen. Concreet:

1. Gezien de behoefte aan persoonlijke zorg is een *toegankelijk en als veilig en vertrouwd ervaren aanbod aan kinderopvang* van groot belang. Uitbreiding van kinderopvangplaatsen is één ding, de kwaliteit ervan verdient óók veel meer aandacht. Belangrijk element daarin moet responsiviteit jegens de ouders zijn. Allochtone werkende ouders vertrouwen hun kinderen nóg vaker dan autochtonen toe aan familieleden. Kinderopvang door familieleden zou veel structureler kunnen worden ondersteund vanuit het beleid. Ook moeten mogelijke verbanden tussen formele en informele opvang beter worden doordacht.

2. Daarnaast verdient de *mannenemancipatie* een forse stimulans. Het Beleidsplan komt niet veel verder dan de oprichting van een 'P-team' van mannen uit etnische minderheidsgroepen: zij moeten emancipatoire ideeën uitdragen in hun achterban. Prachtig, maar niet genoeg. Mannen zouden meer aangesproken moeten worden op hun zorgverantwoordelijkheid. Daarbij kan worden aangesloten bij het (ook onder allochtonen groeiende) besef dat naast moeders ook en juist vaders meer persoonlijk in hun kinderen moeten investeren. Nederland heeft kansen én verleidingen in petto, die nopen tot een sterkere controle en begeleiding van kinderen, en een hechtere samenwerking tussen beide ouders.

Wordt het niet eens tijd voor een verplicht maximum aan de werkweek van vaders?

Het is tijd voor genderbeleid !

*Annelou Ypeij, gender antropoloog,
universitair docent bij het Centrum voor Studie en Documentatie
van Latijns- Amerika (CEDLA) te Amsterdam*

Ook nú weer gaat het in dit nieuwe Beleidsplan Emancipatie vooral om het opheffen van achterstanden. Met als kern: het verhogen van arbeidsparticipatie en het bevorderen van de economische zelfstandigheid. Maar de grenzen van het emancipatiepotentieel van arbeidsparticipatie zijn inmiddels bereikt, voor laag- én voor hoger opgeleide vrouwen. Méér arbeidsparticipatie van vrouwen brengt het emancipatiedoel echt niet verder. Het is tijd voor *genderbeleid*, met als doel *het opheffen van de machtsongelijkheden tussen de seksen*.

Maatschappelijke participatie: een gemakzuchtige én een gevaarlijke weg!

Deels lijkt het kabinet wel te beseffen dat deelname aan betaalde arbeid onvoldoende emancipatiepotentieel heeft. Zo acht het voor laagopgeleide en migrantenvrouwen de doelstelling van economische zelfstandigheid te hoog gegrepen. Daarom formuleert het kabinet nu voor deze groep 'maatschappelijke participatie', zoals in de vorm van vrijwilligerswerk, als aanvullende doelstelling van het emancipatiebeleid.

Maar dat is zowel een gemakzuchtige als een gevaarlijke weg! Want sociale uitsluiting wordt voor deze groep wellicht voorkomen, maar het bevordert de economische zelfstandigheid op geen enkele manier. In feite – dat ben ik met Eveline Tonkens van harte eens - geeft het kabinet hiermee de emancipatie van deze groep vrouwen op. Het kabinet verwijst deze vrouwen terug naar afhankelijkheid en onbetaalde arbeid en biedt geen enkel reëel perspectief op zelfstandigheid.

Grenzen óók bereikt voor hoger opgeleide vrouwen

Maar ook voor hoogopgeleide vrouwen zijn de grenzen van het emancipatiepotentieel van hun betaalde arbeid inmiddels wel bereikt. Zij hebben de achterstanden ingelopen, dat is winst. Maar hun positie op de arbeidsmarkt is nog steeds minder goed dan die van hoogopgeleide mannen. En zelfs hoogopgeleide vrouwen zijn lang niet allemaal economisch zelfstandig.

Oorzaak: de ernstige ongelijkheid ten aanzien van zorgverantwoordelijkheden.

In de studie van het Sociaal en Cultureel Plan bureau 'De Kunst van het Combineren' (2000) staat het klip en klaar: Nog altijd zijn het mannen die het grootste deel van het betaalde werk doen, en zijn het vrouwen die het grootste deel van het onbetaalde werk verrichten (bldz.125).

Moederschap en vaderschap: nog steeds geheel verschillende dingen

De meeste *mannen* zien hun betaalde baan als hun eerste verantwoordelijkheid. Zij zijn bereid zorgtaken uit te voeren, *mits* hun werk dat toelaat. Mannen die in deeltijd werken vormen nog steeds een uitzondering.

De meeste *vrouwen* zien nog steeds hun zorgtaken als hun eerste verantwoordelijkheid. Zij organiseren hun betaalde arbeid daarom heen.

Deze *arbeidsdeling naar sekse* hangt enerzijds samen met identiteitsconstructies, zelfbeelden en toegeschreven talenten. Anderzijds wordt zij in niet onbelangrijke mate in stand gehouden door de structuren van onze samenleving. Decennia van emancipatiebeleid hebben niet kunnen veranderen dat het moederschap in Nederland sterk is geïdealiseerd, en dat het vaderschap nog steeds vooral wordt gedefinieerd op basis van financiële verantwoordelijkheid.

Combinatie van betaald werk en zorg nog steeds centraal probleem

Voor zowel vrouwen als mannen levert de combinatie van betaald werk en zorg grote problemen op. De nieuwe Wet op de kinderopvang heeft kinderopvang voor de hogere inkomensgroepen duurder gemaakt, zelfs met de recente 'reparatie'. De tijden waarop kinderopvang wordt aangeboden beperken zich veelal tot werkdagen, en dan nog vaak tussen 08.00-19.00 uur. Voor overblijf en naschoolse opvang op de basisschool is geen structurele en professionele oplossing. Het kabinet gaat de verantwoordelijkheid daarvoor nu bij de scholen leggen, maar daarmee zijn overblijfmogelijkheden en naschoolse opvang nog niet daadwerkelijk gerealiseerd, zeker niet structureel. Het werken in deeltijd is in lang niet alle bedrijfstakken en economische sectoren gemeengoed. Wie wèl in deeltijd werkt heeft aanwijsbaar minder carrièrekansen. Het inhuren van huishoudelijke hulp voor meerdere dagen per week is ondanks alle plannen en goede bedoelingen nog steeds niet adequaat geregeld. De politiek praat maar en praat maar, terwijl in ons buurland België al een prima oplossing is gevonden met de dienstencheque. Maar dat kost uiteraard wel geld.

De dilemma's van mannen

Mannen ondervinden, méér nog dan vrouwen, vele dilemma's als zij arbeid en zorg willen combineren. Een zorgende vader strookt lang niet altijd met noties rond mannelijkheid. Hij wordt op de werkvloer (nog) minder geaccepteerd dan de zorgende moeder. Mannen die in verband met zorg in deeltijd willen werken, krijgen – ondanks de wettelijke rechten – van hun werkgevers nauwelijks de kans daartoe, zeker niet in de mannensectoren.

Vrouwen: keuzes die in feite geen keuzes zijn

Vrouwen op hun beurt zien zich geconfronteerd met ingrijpende keuzes. Keuzes echter die door de grote culturele waarde die aan 'goed moederschap' wordt gehecht in feite geen keuzes zijn.

Willen ze kinderen? Willen ze in dat geval blijven werken? En: wannéér willen ze kinderen? Vooral bij hoogopgeleide vrouwen gaat naarmate hun carrière vordert tegelijkertijd de biologische klok luider tikken. Zij krijgen hun eerste kind op steeds latere leeftijd. Of ze zien maar af van kinderen.

Maatschappelijk gezien is dat geen goede ontwikkeling. De samenleving is gebaat bij een brede inzet van de talenten van vrouwen en de opleiding die ze genoten hebben, mede met het oog op de vergrijzing. Uitgesteld moederschap brengt bovendien hoge maatschappelijke kosten met zich mee, wegens verhoogde risico's op medisch ingrijpen en gezondheidsproblemen bij de kinderen. Vrouwen die kiezen voor voltijds moederschap lopen groot risico op latere armoede. Want hun mogelijkheden om bij (echt)scheiding of in een latere levensfase weer terug te keren op de arbeidsmarkt zijn klein.

Moeders hebben zichzelf door de valse keuzes die ze gedwongen zijn te maken, onbedoeld verdeeld in twee categorieën. Zij die 'kiezen' voor het voltijds moederschap en zij die 'kiezen' voor de combinatie kinderen en werk. De voltijds moeders cultiveren het 'goede moederschap' door heel actief en betrokken hun kinderen op te voeden: veel muziek- en sportclubjes, veel knutselen en veel zelfgebakken koekjes. De werkende moeders verwijten de voltijds moeders gemakzucht; maar tegelijkertijd voelen ze zich zelf in het licht van het overspannen moederschapsideaal schuldig.

Door het tekortschietende beleid ten aanzien van zorgverantwoordelijkheden worden vrouwen in feite tegen elkaar gespeeld.

Beleidsplan 2006-2010: achterhaald en ouderwets

De wijze waarop (ook) het Beleidsplan Emancipatie over emancipatie van vrouwen spreekt is anno 2006 achterhaald en ouderwets.

Het gaat immers niet om de emancipatie van groepen vrouwen, maar om 'gender' en de wijze waarop ideeën en praktijken van mannelijkheid en vrouwelijkheid verweven zijn met de structuren van de samenleving. Dat is trouwens al lang bekend: uit de wetenschappelijke literatuur en uit vele beleidsonderzoeken zoals die al vanaf begin jaren negentig zijn uitgevoerd. Waarom vinden we in dit nieuwe Beleidsplan Emancipatie niets terug van deze kennis en inzichten?

Hoe verder? Emancipatie en Integratie. En vooral: genderbeleid!

Veel van wat nu als 'emancipatiebeleid' wordt gepresenteerd zou mijns inziens beter kunnen samensmelten met 'integratiebeleid'. Een dergelijk beleid richt zich dan vooral het opheffen van achterstanden van laagopgeleide mannen en vrouwen van verschillende etniciteit.

Het 'echte' emancipatiebeleid zou moeten worden omgevormd tot 'genderbeleid'. Dat wil zeggen:

beleid dat zich expliciet richt op het opheffen van machtsongelijkheden tussen de seksen.

Eerste focuspunt in zo'n genderbeleid moeten de *ongelijkheden zijn als gevolg van de ongelijke verdeling van zorgverantwoordelijkheden*. Ofwel: Duidelijk maken dat zorg niet uitsluitend een vrouwenzaak is. Het 'zorgend vaderschap' bevorderen, met meer dan alleen wat communicatiebeleid door wat P-teams op pad te sturen. Maar vooral: uitbreiding en verbetering van *publieke* voorzieningen van kinderverzorging en kinderopvang in ruime zin.

Maar bovenal moeten genderbeleid een *geïntegreerd onderdeel te vormen van de hervorming van de verzorgingsstaat* waar de overheid nu al zo'n vijftien jaar mee bezig is. Het kostwinnersmodel wordt steeds meer verlaten, op zich een prijzenswaardige ontwikkeling. Maar wat komt er voor in de plaats? Gezien de maatregelen van de laatste jaren gaat het kabinet naar Brits en Amerikaans voorbeeld steeds meer richting liberale verzorgingsstaat. Dit betekent dat zorg vooral wordt gezien als een privé-aangelegenheid (en dus vrouwenaangelegenheid) en dat de scheiding tussen publiek en privé wordt versterkt. Dit, terwijl de Scandinavische landen zulke goede voorbeelden vormen van de wijze waarop gendergelijkheid kan worden geïntegreerd in de structuren van de verzorgingsstaat. Mannen en vrouwen worden hier als individuen benaderd, en zorg wordt gezien als een publieke verantwoordelijkheid.

Zónder een dergelijke vergaande gendermainstreaming verwordt 'emancipatie' tot een steeds betekenislozer begrip.

Lekker concreet. En nu de doelstellingen gaan halen !

Jantine Oldersma
Joke Smit Instituut

'Emancipatie: Vanzelfsprekend, maar het gaat niet vanzelf!'

De titel van het nieuwe Meerjarenbeleidsplan Emancipatie 2006-2010 lijkt een bedekte kritiek op de vorige nota. De eerste versie van het Beleidsplan 2000-2010 (maart 2000) heette immers 'Van vrouwenstrijd naar vanzelfsprekendheid'. Deze versie werd door vriend en vijand de grond in geboord, en in november dat jaar al vervangen door het 'echte' Meerjarenbeleidsplan. Mooie beschouwingen heeft mevrouw Verstand het licht doen zien, vonden critici toen. Maar waarom is er geen analyse gemaakt van beleidsdoelstellingen? van de ingezette instrumenten en de effecten daarvan? En: wat gaat het kabinet nu precies doen?

Toen ik indertijd beide stukken behandelde met een groepje studenten, werd al snel duidelijk waarom het verhaal zo vaag was gehouden: de doelstellingen waren óverambitieuus, de instrumenten waren uiterst schaars en sloten meestal niet aan bij de doelstellingen. Effectonderzoek was vrijwel niet voorhanden.

Hoe staat het er nu, anno 2006, mee?

Wat onmiddellijk opvalt is dat het nieuwe Meerjarenbeleidsplan een stuk dunner is, en ook concreter. Vage bespiegelingen ontbreken grotendeels. Er zijn handzame tabelletjes die nog eens samenvatten wat precies de beleidsvoornemens zijn. Het kabinet formuleert duidelijke doelen, en ook op veel plaatsen indicatoren. Emancipatiebeleid lijkt gewoon beleid te worden. Deze zakelijke manier van beschrijven vind ik zonder meer winst!

Tel je zegeningen. Maar het kan beter!

De nieuwe manier van presenteren nodigt de lezeres als het ware uit om haar zegeningen te tellen. Op het gebied van besluitvorming zijn die er ook. In de *politiek* is de afgelopen jaren vooruitgang geboekt doordat politieke partijen zich meer gelegen laten liggen aan hun vrouwelijke leden. Maar er zijn ook nog veel terreinen waar níet zoveel is gebeurd. 'Het kabinet richt zich de komende jaren op het uitoefenen van directe invloed in die domeinen waarvoor zij ook verantwoordelijk is', staat in de nieuwe nota. Dit kan een belangrijke zin worden, als het kabinet dit beleidsvoornemen ook écht wil uitvoeren. Want precies op die terreinen waar het kabinet verantwoordelijkheid draagt kan het namelijk nog een stuk beter: bij de Commissarissen der Koningin is het nog steeds huilen met de pet op, en bij de burgemeesters houdt het ook niet over. Ook de *adviesraden* en de *zelfstandige bestuursorganen* kunnen nog wel wat actieve aandacht gebruiken. De dertien permanente adviesraden bevatten aardig wat vrouwen. Maar *tijdelijke raden* hebben inmiddels aan invloed gewonnen, en juist die zijn regelmatig nog 100% mannelijk. De toppen van zelfstandige bestuursorganen zijn regelmatig in het nieuws, maar er is maar zelden aandacht voor het feit dat hier een aanzienlijke hoeveelheid zeggenschap over belangrijke aspecten van eenieders dagelijks leven in vrijwel volledig mannelijke handen is gelegd. Verder is nog steeds te weinig doorgedrongen dat een verhoging van de arbeidsdeelname van vrouwen gebaat is met

het opnemen van expertise op dit gebied in alle sociaal-economische adviescolleges. *Kortom:* als het kabinet op juist deze terreinen écht zijn verantwoordelijkheid zou nemen, dan zou dat een revolutionaire ontwikkeling zijn!

Bestuurlijke vernieuwing op emancipatie-effecten toetsen

Het lijkt wel alsof het kabinet de al jaren op sterven liggende emancipatie-effectrapportage weer tot leven wil wekken: voorstellen voor bestuurlijke vernieuwing zullen mede worden getoetst op hun effecten voor mannen, vrouwen en diversiteit. Dat is goed nieuws! Want toen het kabinet vorig jaar plannen maakte voor een gemengd kiesstelsel beek de in 1996 gemaakte kiesstelsel-EER al volledig uit het geheugen van zowel politici als ambtenaren verdwenen.

Ook de aandacht voor diversiteit in de Algemene Bestuursdienst is een goede ontwikkeling. Nóg beter zou het zijn als in het opleidingentraject van ambtenaren aandacht zou zijn voor emancipatie-expertise: dat kan een meer duurzaam effect hebben op zowel carrières van vrouwen en minderheden als op de kansen voor een effectieve gendermainstreaming.

Goede voornemens, dus. Nu maar hopen dat Binnenlandse Zaken ook weer eens iets aan de eigen emancipatie-infrastructuur gaat doen, zodat we ook mogen hopen op *uitvoering* van deze plannen.

Glazen plafond: waarom ook niet eens kijken naar Noorwegen?

Het glazen-plafond-beleid wordt traditioneel behandeld in het onderdeel over (macht en) besluitvorming, al zou dat óók goed passen in de sectie over arbeid. Carrières in de commerciële sector zijn immers een stuk moeilijker te beïnvloeden via beleid dan die in de publieke sector.

Ook in het vrouwenparadijs Noorwegen zijn de toppen van bedrijven tot nu toe vrijwel volledig mannelijk terrein. De Nederlandse overheid heeft op dat gebied wel doelstellingen geformuleerd, maar beperkt zich in het instrumentarium tot zachte technieken, gebaseerd op overreding. Tot nu toe levert dat niet veel op. Het zou op zijn minst kunnen helpen als het kabinet zich eens zou laten informeren over de inzet van de Noren. Misschien kan het dan in de toekomst ook wat steviger toegrijpen in het bedrijfsleven!

Maatschappelijke participatie: opmaat voor het Angelsaksische model?

Met de aandacht voor maatschappelijke participatie is iets vreemd aan de hand. Het kabinet roept economische zelfstandigheid uit tot de belangrijkste doelstelling van het emancipatiebeleid, en voegt er als tweede hoofddoelstelling maatschappelijke participatie aan toe. Die oproep tot maatschappelijke participatie is echter vooral gericht op laag- opgeleide autochtone en allochtone vrouwen.

'Betaalde arbeid en economische zelfstandigheid zijn niet voor iedereen bereikbaar', zegt het kabinet. Voor die vrouwen die daar misschien wel nooit aan toe zullen komen wil ze de lat daarom lager leggen en ze stimuleren om wel maatschappelijk actief te zijn. De daardoor ontwikkelde vaardigheden kunnen ze goed gebruiken om hun kinderen betere kansen te bieden op de Nederlandse scholen en uiteindelijk op de arbeidsmarkt.

Op het eerste gezicht lijkt dit een sympathiek streven. Maar bij nader inzien is het toch een vreemde manoeuvre. Waar wil het kabinet juist deze groep vrouwen maatschappelijk laten participeren?

'Deelname aan vrijwilligerswerk in de buurt of op school, gastouder zijn of actief lid van een vereniging: het zijn allemaal manieren om mee te doen in de samenleving', schrijft minister De Geus.

Deze zinsnede doet vermoeden dat dit stimuleringsbeleid voor laag-opgeleide vrouwen voornamelijk moet verhelen dat het kabinet niet van zins is een serieus beleid te voeren gericht op het omzetten van onbetaald 'vrijwilligerswerk' in écht betaald werk voor vrouwen. Het kabinet kiest kennelijk voor het zgn. *Angelsaksische model*: laagbetaalde vrouwenarbeid in bijvoorbeeld de zorg blijft voor een groot deel buiten het reguliere circuit. Vrouwen die dat werk grijs of zwart doen blijven meestal rechteloos en carrièreloos. Precies hier zit het verschil met het *Scandinavische model* van de verzorgingsstaat: in de Scandinavische landen is dat laag-betaalde vrouwenwerk 'echt' werk, met salaris, opleidingen en carrièremogelijkheden!

Meer vrouwen vaker buiten de deur

Toch staan onder het (misleidende) kopje van maatschappelijke participatie wel een aantal goede maatregelen vermeld, voornamelijk uit de koker van de PaVEM. *Taal en Werk* zijn de kernwoorden. In het nieuwe inburgeringstelsel is meer aandacht voor vrouwen en vooral in de grote steden zullen taalcursussen, scholing, arbeidsmarkttrajecten en sociale activering er voor moeten zorgen dat meer vrouwen vaker buiten de deur komen.

Dit soort zaken staat natuurlijk al lang op de politieke agenda, ooit als '*sociale vernieuwing*', daarna als '*grote steden-beleid*'. Maar in de genderneutrale aanduiding sneuvelde de aandacht voor vrouwen nogal eens. Het is daarom, ondanks de ongelukkige presentatie, toe te juichen dat er in het emancipatiebeleid uitgebreid wordt stilgestaan bij de noodzaak ook laagopgeleide vrouwen betere kansen te bieden!

De vraag is echter wel, wie dit beleid gaat betalen. Al deze zaken zijn gedecentraliseerd naar gemeenten, die intussen steeds minder geld te besteden hebben.

Doorstroming van vrouwen naar de top in het maatschappelijk middenveld

Deze nieuwe invulling van 'maatschappelijke participatie' doet gemakkelijk vergeten dat er ook nog een ander aspect aan deze kwestie is. In grote delen van het maatschappelijk middenveld - die brede weg naar maatschappelijke en politieke macht - zijn vrouwen schaars aan de top.

Vorige kabinetten hadden nog wel de ambitie om daar iets aan te doen. Maar dit kabinet lijkt zelfs die ambitie te laten varen. Dat is alleen al jammer, omdat het ontbreken van een beleidsdoelstelling op den duur ook consequenties heeft voor het monitoren van deze sector.

Daarom is het goed - ook al gebeurt er dan verder niets aan beleid - dat de Emancipatiemonitor hier de vinger aan de pols houdt. Maar het zou toch ook nuttig zijn, om op dit gebied eens na te denken over effectief beleid. Maatschappelijke organisaties onderhouden op veel manieren contacten met de overheid: als ontvangers van subsidie, als leverant van diensten, als gesprekspartners over beleid. Het kabinet zou zich toch langzamerhand af kunnen vragen of het de contacten met organisaties waarvan de toppen nog steeds vrijwel 'all male' zijn niet op een lager pitje zou moeten zetten.

Tenslotte:

Het zal duidelijk zijn dat ik niet gelukkig ben met de koers van het emancipatiebeleid op het gebied van maatschappelijke participatie en besluitvorming. Maar gezien de samenstelling van dit kabinet had ik eerlijk gezegd ook geen hoge verwachtingen.

De zakelijke aanpak vind ik beslist een grote vooruitgang.

Wat nog steeds node mist, is serieuze aandacht voor de *machinerie* van het beleid. Op veel ministeries zijn ambtenaren met deskundigheid en belangstelling op emancipatiegebied de afgelopen jaren verdwenen. De coördinatie leek steeds moeilijker te worden. Stedelijke en provinciale steunpunten worden schaarser.

Als we het er over eens zijn dat emancipatie inderdaad niet vanzelf gaat, dan zal iemand het toch moeten doen!

Emancipatie Internationaal : De doelstellingen zijn goed, maar waar blijven de instrumenten? en o, wat een fouten en omissies!

foto: Geert van Tol

Joke Swiebel,
Lid van het Europees Parlement voor de PvdA (1999-2004)

Het hoofdstuk Emancipatie Internationaal wijkt in zoverre af van de andere hoofdstukken, dat een paragraaf "Wat is bereikt vanaf 2000" ontbreekt. Iets van relevante informatie daarover zit wel verstopt in de paragraaf "Stand van zaken". Maar de vraag wat men denkt in de afgelopen vijf jaar met het internationale emancipatiebeleid concreet te hebben bereikt, blijft onbeantwoord.

Wel wordt de mantra over de 'wisselwerking tussen nationaal beleid en internationaal beleid' herhaald. Deze wisselwerking zou sinds 1995 "aanzienlijk versterkt" zijn, zo staat in de Inleiding van 6.1. Helaas ontbreekt een aanduiding waar dat dan concreet uit zou blijken.

Stand van zaken: nietszeggende en nogal achterhaalde brokstukken

Met stijgende verbazing las ik verder. Ik trof in de paragraaf 'Stand van zaken' een zeer onvolledige, en ook vrijblijvende opsomming aan: nietszeggende en deels nogal achterhaalde brokstukken, gelardeerd met koeien van fouten en omissies die niet zouden mogen. Een te hard oordeel? Gaat U met mij mee:

- Onder het kopje "VN vrouwenverdrag" wordt vermeld dat in 2005 de 4e rapportage aan het CEDAW-comité is gestuurd. Prachtig. Maar wat heeft de Nederlandse regering tot nu toe gedaan heeft met de bevindingen van dat comité over de voorafgaande drie rapportages?? Geen woord daarover. Met name de SGP- kwestie heeft toch heel wat stof doen opwaaien. Men zou toch mogen verwachten dat hier op zijn minst verwezen wordt naar de eerdere (afhoudende) kabinetsreactie [1] uit 2001, en ook naar de recente rechterlijke uitspraak [2]. We willen immers graag weten wat de actuele positie van het kabinet nu is! Maar daarover geen woord.
- Onder het kopje "Europese Unie" treffen we al in de eerste alinea twee fouten aan.
Fout 1: Een 'Europese Raamstrategie Gendermainstreaming' bestaat niet. Bedoeld wordt de Communautaire Raamstrategie inzake Gelijkheid van Mannen en Vrouwen (2001-2005), COM (2000) 335 [3]. Dit stuk gaat – anders dan de nota hier zegt - níet over de lidstaten, maar vooral over wat de Europese Commissie doet.
Fout 2: "In het kader van het (Europese) emancipatiebeleid wordt nu vooral gewerkt aan het toegankelijk maken van de wetgeving en jurisprudentie op dit gebied. Zo zijn er verschillende initiatieven genomen om raciale discriminatie [...] te verbieden." Wat een lariekoek. Natuurlijk beoogt de Anti-rassendiscriminatie richtlijn 2000/43/EG [4] niet om lang bestaande wetgeving gelijke behandeling *m/v* toegankelijk te maken. De bijbehorende voetnoot maakt het nog bonter, door twee andere richtlijnen te noemen, nl. Richtlijn 2000/78/EG (Kaderrichtlijn) [5] en Richtlijn 2002/73/EG (sekse) [6], die nu juist weer níet over rassendiscriminatie gaan. Dit hele verhaal is van de klok en de klepel.

Intussen komt de belangrijkste vraag niet aan de orde, namelijk: de Europese wetgeving beschermt thans de ene discriminatiegrond veel beter, d.w.z. op meer maatschappelijke terreinen, dan de andere, en houdt daarmee een 'hiërarchie van gelijkheid' in stand. Even het geheugen opfrissen:

De bescherming tegen *rassendiscriminatie* strekt zich uit van arbeid en beroep, sociale zekerheid, sociale bescherming, sociale voordelen, onderwijs tot het aanbod van goederen en diensten. De bescherming tegen *seksediscriminatie* is in 2002 weliswaar uitgebreid tot het aanbod van goederen en diensten, maar heeft geen betrekking op onderwijs, sociale bescherming en sociale voordelen. De bescherming tegen discriminatie op grond van godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd en seksuele gerichtheid is beperkt tot arbeid en beroep.

De vraag die hier beantwoord had moeten worden is vooral: is de Nederlandse regering bereid zich in te zetten voor een gelijke bescherming tegen **alle** vormen van discriminatie op **alle terreinen**? Ook het Europees Parlement heeft zich daar recent weer eens met grote meerderheid over uitgesproken [7].

- Onder het kopje "*Lissabonstrategie*" krijgen we de conclusies opgedist van de conferentie "Diversity and Participation", die in 2004 onder het Nederlandse EU voorzitterschap is gehouden. Praatjes vullen geen gaatjes. De vraag die hier beantwoord had moeten worden is: wat heeft Nederland *sindsdien* gedaan om de genderrelevante beleidsdoeleinden van Lissabon naderbij te brengen, in Nederland zelf én op EU-niveau? En wat zijn de resultaten? Een belangrijke kwestie, omdat zowel in Nederland als in andere EU-lidstaten sprake is van behoorlijke stagnatie in de arbeidsparticipatie van vrouwen. In hoofdstuk 2 (Economische zelfstandigheid) worden de Lissabondoelstellingen wel genoemd, en wordt vermeld dat de groei in arbeidsparticipatie van vrouwen stagneert. Maar van extra inspanningen ná de conferentie in 2004 lijkt, ondanks de toen gemaakte afspraken, geen sprake te zijn. Overigens: op 19 januari 2006 heeft het Europees Parlement een Resolutie 'Toekomst van de Lissabon-strategie vanuit genderperspectief' [8] aangenomen, en een reeks aanbevelingen aan lidstaten en Europese Commissie geformuleerd.
- Het EU-Actieprogramma inzake gelijkheid m/v 2001-2005 [9] (en de opvolging door het nieuwe Programma PROGRESS) [10] wordt keurig vermeld. Maar je zou toch óók graag willen weten, in hoeverre we daar in Nederland gebruik van hebben gemaakt, en wat dat dan precies heeft opgeleverd. Helaas, niets daarover. Wel treffen we in de bijlage op blz. 77 (bij nr. 172) dit actieprogramma aan, maar – schrik niet – dan blijkt dat de schrijvers van dit ambtenarenproza hier een heel verhaal over *EQUAL* hebben neergeschreven. Dat is écht iets anders, een vergissing van principiële aard. Het Actieprogramma gelijkheid m/v is een specifiek programma gericht op emancipatiedoelstellingen. EQUAL [11] daarentegen is een op algemene sociale en werkgelegenheidsdoelen gericht programma, waarin emancipatie gemainstreamd zou moeten worden. Beide door elkaar halen getuigt niet van veel begrip van de problematiek.
- Het Luxemburgse EU voorzitterschap heeft in 2005 de balans van *Tien jaar na Beijing* opgemaakt. Conclusie: er is nog veel te doen, zo lezen we op blz. 43. Tja, zo lust ik er nog wel een paar. Eerste vraag: heeft de Nederlandse regering die conclusies openbaar gemaakt en naar de Kamer gezonden? Neen dus. Die conclusies [12] zijn alleen (als je weet wat je zoekt) op internet te vinden. Vervolgens is in februari 2005 door de Vergadering van Emancipatie-Ministers een Verklaring [13] aangenomen, met zeer gedetailleerde handvatten voor een beter emancipatiebeleid. Heel nuttig allemaal, maar waarom houdt SZW dit geheim? Soms bang dat de Kamer zal vragen wat we ermee doen?

Daarom luidt de tweede vraag: hoe worden die conclusies en handvatten opgepakt en uitgevoerd? Namen en rugnummers graag!

- Onder het kopje “Raad van Europa” wordt vermeld dat er sinds 2003 gewerkt wordt aan de opstelling van een *Europees Verdrag ter bestrijding van mensenhandel*.

Wie wil weten hoe het daarmee staat, kan ik snel uit de droom helpen: het Verdrag is inmiddels tot stand gekomen! Gewoon te vinden op de website van de Raad van Europa, zo moeilijk is dat niet: Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings [¹⁴], Council of Europe Treaty Series, No. 197. Gesloten in Warschau, 16 mei 2005.

Hoera, zou je zeggen. Maar de ambtenaren die deze nota schreven weten kennelijk van niks, en hun superieuren van nog minder. Hoe anders deze omissie te verklaren?

En verder willen we natuurlijk weten: hoe blij is Nederland met dit resultaat? Voegt het echt iets toe? Gaan we het snel ratificeren? En wat gaan we doen om het te implementeren?

Tot zover deze opsomming. Mijn schoenen vallen uit over al deze onkunde en slordigheid. Is er dan niemand ‘in de lijn’ die zo’n stuk kritisch leest en terugstuurt? Zijn er nog chefs en andere parafenzetters die hun vak verstaan, of weten ook zij van hun gezond niet af of kan het ze niet schelen? Of denken ze dat Kamerleden toch te dom zijn om het op merken?

Zij bewijzen hun minister en de Kamer een slechte dienst. Mijns inziens grenst dit aan minachting voor het parlement. Dat de Nederlandse overheid de laatste jaren een emancipatiebeleid voert dat velen te slap, te vrijblijvend of te éénzijdig vinden, is één ding. Daar kun je in een democratie over van mening verschillen. Maar wat niet kan is dat informatie wordt geleverd die van geen kanten deugt. Daarmee worden ook de volksvertegenwoordigers gehinderd om hun controlerende taak uit te voeren.

Doelstellingen voor de komende jaren

Dat doet deugd: Buitenlandse Zaken en Defensie gaan goed aan de slag met de thema's vrouwen in ontwikkelingsgebieden en seksuele en reproductieve rechten en vrouwen in (post-) conflictgebieden. Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking loopt natuurlijk al veel langer voorop, maar kennelijk is nu ook bij Defensie het kwartje gevallen.

De hernieuwde aandacht bij Ontwikkelingssamenwerking voor seksuele en reproductieve rechten blijkt ook uit een aardig punt in de bijlage (punt 170), dat verwijst naar de vergadering van de RAZEB (22-23 November 2004) [¹⁵]. Toen zijn tijdens het Nederlandse EU-voorzitterschap de conclusies van Cairo – de VN conferentie over bevolking en ontwikkeling (ICPD, 1994) - en de EU-inzet voor seksuele en reproductieve rechten in OS-kader herbevestigd.

Jammer is wel, dat SZW/DCE zich in het internationale emancipatiebeleid lijkt te willen beperken tot de bevordering van gendermainstreaming in alle internationale dossiers. Een eigen inhoudelijk beleid is in geen velden of wegen te bekennen.

Tot slot:

Onder Subdoelstelling 26 bij Ontwikkelingssamenwerking treffen we ineens een *fundamentele opmerking* aan: in navolging van het Engelse begrip 'gender equality' heeft Ontwikkelingssamenwerking lang het begrip 'gendergelijkheid' gebruikt. Maar: *“Dit anglicisme verhult dat het om machtsverschillen gaat en om systematische uitsluiting. Emancipatie en weerbaarheid van vrouwen spreken veel meer en zijn feitelijk ook de doelstellingen van ons buitenlands beleid”* (blz. 48).

Bravo! Kijk, die notie vinden wij in het emancipatiebeleid voor Nederland, zoals in dit Beleidsplan 2006-2010 nauwelijks meer terug.

Noten

¹ Brief van 1 oktober 2001 van Staatssecretaris Verstand-Bogaert van SZW aan de Tweede Kamer, te vinden op http://docs.szw.nl/pdf/34/2001/34_2001_3_1624.pdf

² Rechtbank Den Haag, 7 september 2005 in de procedure Clara Wichmann e.a. tegen de Staat. Te vinden op <http://www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Uitspraken+in+zaken+proefprocessenfonds+Clara+Wichmann+e.a.+tegen+de+Staat+en+de+SGP.htm>

³ Te vinden op http://www.europa.eu.int/comm/employment_social/gender_equality/framework/com2000_335_nl.pdf

⁴ Te vinden op <http://europa.eu.int/eurlex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:NL:HTML>

⁵ Te vinden op <http://europa.eu.int/eurlex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:NL:HTML>

⁶ Te vinden op <http://europa.eu.int/eurlex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0073:NL:HTML>

⁷ Te vinden op <http://www.europarl.eu.int/omk/sipade3?PUBREF=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0018+0+DOC+XML+V0//NL&LEVEL=2&NAV=X&L=NL>

⁸ Te vinden op <http://www.europarl.eu.int/omk/sipade3?TYPE-DOC=TA&REF=P6-TA-2006-0029&MODE=SIP&L=NL&LSTDOC=N>

⁹ Te vinden op http://www.europa.eu.int/comm/employment_social/gender_equality/docs/newprg/newprg_nl.pdf

¹⁰ Te vinden op http://europa.eu.int/eurlex/lex/LexUriServ/site/nl/com/2004/com2004_0488nl01.pdf

¹¹ Te vinden op http://www.europa.eu.int/comm/employment_social/equal/index_en.cfm

¹² Te vinden op <http://www.mega.public.lu/publications/brochures/2005/pekin10/index.html>

¹³ Te vinden op http://www.eu2005.lu/en/actualites/documents_travail/2005/02/04pekin-declmin/index.html

¹⁴ Te vinden op <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Word/197.doc>

¹⁵ Te vinden via http://ue.eu.int/cms3_applications/Applications/newsRoom/loadBook.asp?target=2004&bid=71&lang=3&cmsID=349

COLOFON

Carien Evenhuis (red.),
**“Emancipatiebeleid anno 2006 |
Commentaren op het
Meerjarenbeleidsplan Emancipatie
2006-2010”**. Den Haag, stichting
emancipatie online, maart 2006.

In deze uitgave zijn zes commentaren
opgenomen die tussen 24 januari en
27 februari 2006 online kwamen op
het internetportaal emancipatie.nl,
een website van de stichting
emancipatie online. De commentaren
zijn – met omliggende documentatie –
bijeengebracht in de rubriek Focus >
Beleidsplan 2006-2010.

Deze uitgave is niet in de handel,
maar een pdf-versie kan worden
gedownload op de [openingspagina](#) van
de zojuist genoemde rubriek.

stichting emancipatie online
Tweede Schuytstraat 210
2517 TR Den Haag
telefoon 070 – 3467881
steo@planet.nl

